

BESEDILO PREGOVOROV KOT VSEBINSKI IN VIZUALNI ELEMENT LIKOVNEGA DELA

/ mag. Špela Udovič / Srednja medijska in grafična šola Ljubljana

V prispevku je predstavljena medpredmetna povezava slovenščine in grafičnega oblikovanja (v srednješolskem strokovnem programu medijski tehnik), ki združuje jezikoslovno področje frazeologije in tipografsko oblikovanje, ki je specializirano področje grafičnega oblikovanja. Frazemi so ustaljene besedne zveze, rečenice. Vanje sodijo pregovori. Tipografija je področje grafičnega oblikovanja, ki preučuje oblikovanje, izdelavo črk in črkovnih vrst ter njihovo uporabo v besedilu. Dijaki so pri pouku grafičnega oblikovanja besedilo rečenic uporabili kot vsebinski in vizualni element likovnega dela. Pregovore so grafično oblikovali v barvno uravnovežene likovne sintakse, ki vsebino rečenic izgrajujejo v smiselno estetsko celoto.

Uvod

»Vidno zaznavanje je pred besedami. Otrok gleda in prepozna, preden zna govoriti.«
(Berger 2008: 21)

Medpredmetno povezovanje omogoča učiteljem širšo invencijo učnih vsebin ter obravnavo z različnih tematskih in problemskih vidikov. Učna snov, ki je podana le z enega vidika, dijakom pogosto ne omogoča širšega vpogleda v obravnavana področja. (Udovič, Kranjec, Golob 2012: 121–131). Tudi Bevčeva (2005: 50–59) meni, da sodoben pouk zahteva povezovalno načrtovanje izobraževalnega dela in da tradicionalno načrtovanje, ki ga je opravil učitelj mimo povezav z učitelji drugih predmetov in področij ter brez ustreznih vertikalnih povezav, ne omogoča doseganja ciljev sodobne šole.

Medpredmetno povezovanje na predstavljenem primeru omogoča dijakom širšo artikulacijo likovne umetnosti z maternim jezikom. Literatura in jezikoslovje ter likovna umetnost so skozi zgodovino umetnosti neločljivo povezani, saj je slikarstvo kot upodablajoča umetnost pogosto služilo kot ilustracija pisani in govornici besedi. Tudi pisava, ki označuje govorno besedo, je nastala kot področje vizualnega udejanjanja. Na tem mestu gre prav posebej omeniti kaligrafijo, ki je sicer cenjena kot bolj dekorativna »obrč« lepega rokopišnega pisanja, toda praviloma v službi literarne vsebine. Kaligrafija se je uveljavila kot področje likovne umetnosti. Je mešanica združevanja literarnih vsebin in različnih slikarskih ter grafičnih elementov, slogov, tehnik in pisav (Bratuš 1990).

Poleg neločljive povezanosti lahko med govorno in pisano besedo ter likovno govorico razberemo več vzporednic. Tako z besedami kot z likovnimi podobami opisujemo, ilustriramo stvarnost. Njihove sintakse so strukturirane po

določenih pravilih, ki so lahko bolj ali manj čustveno, slogovno ali zvrstno zaznamovane. Literarna besedila so ujeta v lingvistične pravine, likovne besede v likovne pravine.

Frazeologija in tipografija – izražanje v podobah

V medpredmetni povezavi slovenščine in grafičnega oblikovanja sta bili v 2. letniku

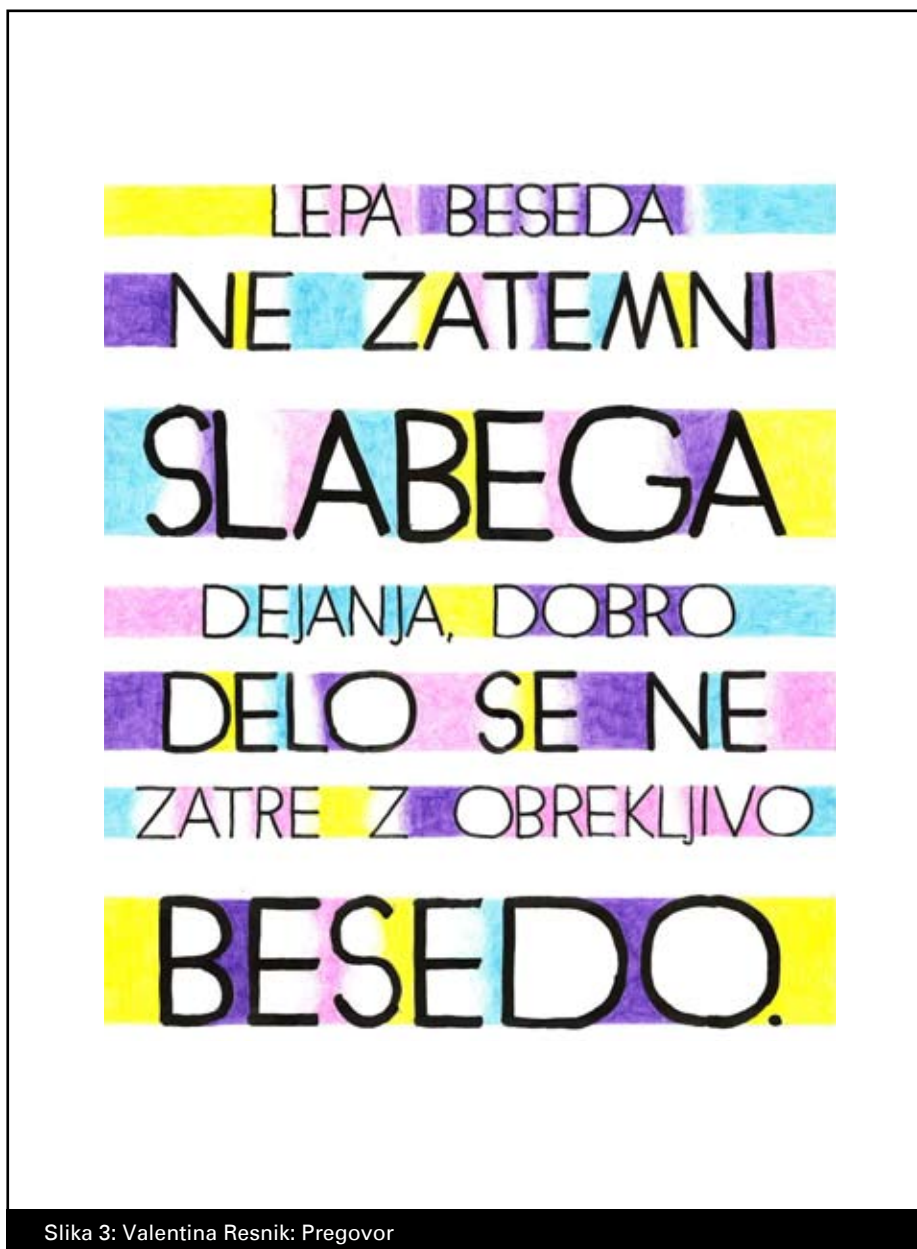
programa medijski tehnik povezani področji frazeologije in tipografskega oblikovanja. Učna snov besedoslovja in frazeologije, ki so jo dijaki obravnavali pri pouku slovenščine, je služila kot vsebinska priprava na pouk grafičnega oblikovanja, kjer so dijaki oblikovali tipografski izdelek. Pri slovenščini so dijaki tudi izbirali med različnimi pregovori, ki so jim vsebinsko najbolj ustrezali.

Slika 2: Karin Rus: Pregovor

Slika 1: Blokovna pisava – futura (Renner 1924)

Slika 3: Valentina Resnik: Pregovor

Frazeologija

Jezikoslovna raven besedoslovja obsega več vrst besednih zvez, ki jih imenujemo frazeologija. Frazem je vrsta stalne besedne zveze, ki praviloma ne spreminja oblike in pomena. Frazemi so po obliki lahko stavčni ali nestavčni. Stavčni frazemi so rečenice ali pregovori, ki nastopajo kot samostojne, zaključene povedi in izražajo življenjski nauk ali modrost. Njihova značilnost je, da pomen posameznih prvin – besed ni več tesno povezan s pomenom nove pomenske celote, zato si njihovega pomena ne moremo dobesedno razlagati. Njihov pomen ni napovedljiv iz pomenov njihovih sestavin, za razliko od npr. »prijateljica je zaljubljena do ušes«. Frazemi so izražene podobe – pregovori, ki smo jih uporabili v medpredmetnem povezovanju.

Tipografsko oblikovanje

Oblikovanje pisave oziroma tipografije je področje človekovega ustvarjanja, ki združuje različna področja tehnologije in umetnosti. Izoblikovalo se je sicer v samostojno in posebno umetniško področje, ki je neposredno povezano z grafičnim oblikovanjem in vizualnimi komunikacijami nasploh, vzporednice pa vsekakor najdemo tudi v slikarstvu. Udovič, 2010, 19-23. Vsi, slikar, grafični oblikovalec in tipograf oziroma kaligraf, uporabljajo osnovne likovne elemente, likovne spremenljivke in načela likovnega reda. Pojavnost rokopisov, tipografskih elementov in kaligrafskih znakov, pa naj gre le za njihov optični odmev v smislu strukture slikarske površine in njene teksture ali dodatno izpovednost, je v sodobnem slikarstvu in grafiki prisotna tudi kot posledica procesov v likovni umetnosti in družbi nasploh. Mnogi slikarji in grafiki v svoje likovne izpovedi tako na različne načine vključujejo pisavo oziroma posamezne črke.

V sodobni družbi, ki je zasičena z množičnostjo različnih elektronskih medijev, je uporaba različnih vrst pisav izredno razširjena in zaradi dostopnosti večinoma neomejena. Malokateri uporabnik računalniških orodij pa se zaveda, da je v oblikovanju črkovnih vrst – poleg kreativnosti tipografskega oblikovalca – izredno pomembno tudi natančno načrtovanje posameznih tipografskih elementov. Dobra in uporabna tipografija je torej plod izvirne zamisli, nadarjenosti in odličnega poznavanja zakonitosti mikrostrukture posameznih črk ter značilnosti vrste pisave v celoti.

V sklopu pouka grafičnega oblikovanja smo podrobneje obravnavali blokovno pisavo. Blokovna pisava je vrsta geometrične linearne črkovne vrste, imenovane tudi futura, ki jo je leta 1924 pod vplivom umetnostnega sloga Art Deco oblikoval nemški slikar, grafik in grafični oblikovalec Paul Renner (prim. Renner 1924). Ustvaril je več različic te pisave: lahka, srednja, debela, poševna in druge. Blokovna pisava je tudi izpeljanka pisave rimska kapitala. Kapitale so velike črke, s katerimi so bili pisani napisi na spomenikih v času antičnega Rima. Pisava je predstavljena na sliki 1.

Za linearni slog pisave je značilno, da so poteze črk enako debele in brez dodatkov – serifov. Serif je nastavek oziroma zaključek poteze črke pri nekaterih tipografskih črkovnih slogih, na primer egipčanskih, klasicističnih, renesančnih in baročnih. Serif so oblikovani glede na različne vrste pisav (Možina 2003: 115). Blokovna pisava je torej enostavna linearna pisava. Njene oblikovne značilnosti so zasnovane na osnovnih geometrijskih oblikah. Ravni deli črk izhajajo iz kvadrata in trikotnika, okrogli deli črk so izpeljani iz kroga.

Likovna naloga in motiv

Grafično oblikovanje besedila pregovorov s strukturo blokovne pisave je kompleksna likovna naloga, saj zajema več likovnih problemov kot tudi zahtevnejšo uporabo orodja. Likovna naloga tako vključuje pojme likovne konceptualizacije, mersko sorazmerje, enotnost likovne kompozicije ter statično in dinamično ravnovesje v obliki in barvi. Vsebinski cilji likovne naloge so, da dijaki spoznajo osnovne zakonitosti in razmerja blokovne pisave, da usvojijo pojem optičnega in mehanskega razpiranja črk v besedilu ter se naučijo grafično oblikovati besedilo v smiselno in estetsko celoto v povezavi z oblikovanjem barvno uravnotežene kompozicije. Poleg likovno-teoretskih znanj se dijaki naučijo rokovati tudi z orodjem – redis peresom ter pridobivajo občutek za čistost ter uporabnost grafičnega izdelka.

Pisava in mersko sorazmerje

Sorazmerje oziroma proporcijski pojem, s katerim označujemo medsebojna razmerja delov neke celote (Šuštaršič 2004: 292–294). Vsako oblikovanje črke oziroma pisave temelji na poznavanju in razumevanju merskega sorazmerja, saj ima vsaka črka svoja notranja

Slika 4: Karin Zatler: Pregovor

strukturna razmerja, ki ji določajo obliko, ter vsaka pisava zakonitosti v razmerjih črk, ki so značilna za določeno tipografsko vrsto.

V motivu blokovne pisave so dijaki oblikovali besedilo z uporabo majuskul – velikih črk, medtem ko minuskule – male črke in številke v likovno nalogo niso bile vključene. Dijaki so najprej spoznali zakonitosti razmerij posameznih črk. Preko tipografskih vaj so spoznali, da uporaba določene tipografije pomeni tudi dosledno upoštevanje razmerij in zakonitosti določene pisave ter da se ta način bistveno razlikuje od rokopisa in kaligrafske pisave, ki sta naši osebni izrazni črti. Ta razmerja je potrebno upoštevati tudi, ko se velikost črke spremeni. Ko se črka pomanjša ali poveča, se mora spremeniti v sorazmerju – torej črka se tudi zoži ali razširi in stanjša ali odebeli.

Besedilo izbranega pregovora iz knjige *Ljudska modrost: pregovori, domislice in reki* (ur.

Prek 1986), ki so ga dijaki nato napisali, je bilo oblikovano iz štirih velikosti črk. Črke so velikost spreminjale po vrsticah. Dijaki so pri tem upoštevali pravila stavljenja besedila. Besedilo je sestavljeno iz črk, besed in praznega oziroma vmesnega prostora, ki je med črkami, besedami in vrsticami. Da bi bila pisava čim bolj berljiva in lepa, smo pri pisanju pozorni na razmike, tako imenovane »beline« med posameznimi črkami in besedami. Določanje praznih vmesnih prostorov med črkami in besedami imenujemo razpiranje, žargonsko tudi spacioniranje. Poznamo dve vrsti razpiranja – mehansko in optično. Mehansko razpiranje je stavljenje črk, kjer so razdalje med črkami enake. Vendar besede pri takšnem načinu posledično razpadajo v črkovne skupine, saj ponekod nastanejo razredčine in zgoščenine. Takšno vrsto razpiranja poznamo pri klasičnih pisalnih strojih. Optično spacioniranje pa je razpiranje med črkami, kjer so ploskve oz. prazni prostori med črkami čim bolj enaki.

To pomeni, da praznine ob črkah presojava glede na obliko vsake črke posebej. Kompozicijsko, tako likovno kot s stališča uporabnosti, je lepše in bolj berljivo, kadar v rokopisnem oziroma tiskanem besedilu uporabljamo optično razpiranje.

Tudi dijaki so pri oblikovanju pregovorov upoštevali optično razmikanje in sredinsko postavitev besedila. V njem so izpisali besedilo tako, da so bile črke oziroma vrstice v štirih različnih velikostih: 2 cm, 3 cm, 4 cm in 5 cm. Nekatere višine vrstic so bile uporabljene večkrat.

Oblikovanje besedila z upoštevanjem barvne kompozicije in vizualnega ravnovesja

Osnova sredinski postavitvi je v likovno-teoretskem smislu prav gotovo statično ravnovesje, saj optično pomiritev vizualne teže takšna postavitev dosega s simetrijo praznin okoli zunanjega roba mase črk v besedilu. Zaradi večje vizualne teže so dijaki manjše črkovne vrstice oblikovali v višjem slikovnem planu, večje besedilo pa v spodnjem delu kompozicije.

Ko je bila pisava s svinčnikom pravilno oblikovana, so dijaki besedilo prevlekli s črnilom, pri čemer so uporabljali redis peresa. Debelino redis peresa so izbirali glede na velikost črk. Na ta način so črkam dodali še debelino, ki je sorazmerno ustrezala velikosti črk. Dokončno oblikovalno besedilo so dograjevali z barvanjem razmikov med črkami in besedami. Pri barvnem strukturiranju so morali poleg oblike črk upoštevati tudi velikost, svetlost, število in položaj barvnih površin, s čimer so dosegali dinamično ravnovesje in enotnost likovne sintakse. Tako so tvorili barvno in tonsko usklajeno ter dinamično uravnoteženo barvno kompozicijo. Izbira barvnih kombinacij v strukturi likovne vibracije je temeljila na sporočilni vrednosti barvne simbolike ter na estetskih zakonitostih barvne teorije. Barvne sintakse torej podpirajo sporočilne vrednosti izbranih rečenic.

Primer grafično oblikovanih pregovorov prikazujejo slike 2, 3, 4 in 5.

Zaključek

Oblikovanje besedila z blokovno pisavo v povezavi z barvno kompozicijo se je izkazala za zelo kompleksno likovno delo. Z oblikovanjem osnutka, določanjem sorazmerij črk in preračunavanjem dimenzij besedila so dijaki

Slika 5: Liridona Rama: Pregovor

spoznali pomen načrtovanja zahtevnejših likovnih nalog. Največ težav jim je povzročalo optično razmikanje besedila. Tudi izvedba likovne tehnike z redis peresi je zahtevala predhodno pripravo dijakov. Dijaki so tako najprej v zvezek naredili vaje s tušem, pri čemer so dosledno upoštevali obliko in razmerja črk ter razpiranje besedila. Pri tem so pogosto imeli težave z uporabo peresa. Ko so usvojili tehniko pisanja, so dokončno oblikovali besedilo.

Proces oblikovanja in strukturiranja barvne kompozicije je bil v nasprotju s predhodnim načrtovanjem besedila mnogo bolj sproščen ter prilagojen individualnim likovnim predstavam. V končnem učinkovanju likovnih sintak, sta bili poleg pravilnih razmerij črk, optičnega spacioniranja ter barvne strukture

pomembni tudi natančnost v izvedbi likovne naloge ter čistost izdelka.

Z medpredmetnim povezovanjem smo povezali znanja različnih predmetov srednješolskega strokovnega programa medijski tehnik. Dijakom je bilo znanje posredovano na drugačen način, z različnimi pristopi. Tako jim je bil omogočen širši vpogled v različna področja človeškega delovanja in ustvarjalnosti, ki se med seboj neločljivo prepletajo. Prek izkustvenega učenja so razvijali ustvarjalnost in samostojnost ter konstruktivno in kritično mišljenje. Medpredmetno povezovanje jim je omogočalo različne načine komuniciranja z učitelji, ki obvladujejo različna področja. Takšno povezovanje vodi v bolj celostno, trajnejše in kakovostnejše znanje.

Literatura

- Berger, J. (2008), *Načini gledanja*. Ljubljana: Zavod Emanat.
- Bevc, V. (2005), Medpredmetno načrtovanje in povezovanje vzgojno-izobraževalnega dela, *Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu: zbornik prispevkov* (ur. Tanja Rupnik Vec). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 50–59.
- Bratuš, L. (1990), *Manu scriptum: razvoj latinice v zrcalu rokopisa in besede*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana: Grafos.
- Gomboc, M. (2009), *Mala slovnica slovenskega jezika: priročnik za šolo in vsakdanjo rabo*. Ljubljana: DZS.
- Možina, K. (2003), *Knjižna tipografija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, Naravoslovnotehniška fakulteta, Oddelek za tekstilstvo.
- Prek, S. (ur.) (1986), *Ljudska modrost: pregovori, domislice in reki*. Ljubljana: Kmečki glas.
- Renner, P. (1924), Futura, <http://www.identifont.com/show?M2> (dostop 11. 6. 2013).
- Šuštaršič, N. idr. (2004), *Likovna teorija: učbenik za likovno teorijo v vzgojnoizobraževalnem programu umetniška gimnazija – likovna smer*. Ljubljana: Debona.
- Udovič, Š. (2010), Piktogrami Mali človek: oblikovanje tipografske vrste. *Likovna vzgoja*, l. 11, št. 51/52, Ljubljana: Debona. 19–23.
- Udovič, Š., Kranjec, V., Golob, L. (2012), Medpredmetno povezovanje – od predloge do izdelka, *Zbornik strokovnih prispevkov z mednarodne konference »Vrtljak učenja in poučevanja v poklicnem in strokovnem izobraževanju«* (ur. Z. Krištof). Ptuj: Šolski center. 121–131.

**Potrebujete nov multifunkcijski tiskalnik,
ampak nimate sredstev?
Konica Minolta vam priskoči na pomoč!**

**Za vas smo pripravili barvni in/ali črno-beli A3
multifunkcijski tiskalnik, ki vam ga ni potrebno kupiti.**

Strošek investicije = 0€!

**Vaš edini mesečni strošek je vzdrževanje aparata,
ki se začne že od 19.00 € na mesec
(vključenih 2.000 A4 odtisov).**

**ZA VEČ INFORMACIJ POKLIČITE:
01 568 05 11 - MATJAŽ BABNIK**

Aparat vas stane

na mesec!

Zaloga aparatov je omejena! Slike aparatov so simbolične. Pridružujemo si pravico do napak v tisku.

KONICA MINOLTA

ŠT. 1 POSLOVNEGA TISKANJA